

TARUPETTAI

KARULA RAHVUSPARGI INFOLEHT nr. 5 talv 2000

Pikk pime sügis lõppes täna. Talv näitas oma esimest valgust - lumevalgust. Veel nädal ja ongi pööripäev, Siis sünnib uuesti päikesevalgus, kogub küll paar kuud jõudu, kuid aina kasvab. Ja tulevad jõulud küünlavalguse säras ja

rõõmuvalguses. Tulevad uued teed, tööd ja tujud; aastaring hakkab otsast käima. Head valget algust!

18.12.2000

Karula Rahvuspark

KARULA RAHVUSPARGI PIIRITÄHISTUS AASTAL 2000

Huvitavas kohas elad, peremees, räägivad külalised.

Rääkimisega head ülavaadet ei saa, peab päris looduses näitama, kuid proovin.

Siit kulgeb Võru – Valgamaa piir, kahe valla Antsla – Karula, Karula Rahvuspargi, oma talu ja naabrite piir.

Tuntakse huvi Mähkli kivikalme ja muinaseluaseme vastu, soovitakse näha musta toonekurge, kalakotka lendu, kuulata musträhni hääliitsust. Lindude ja loomade tegevust õnnestub mõnikord ka näha ja kuulda.

Kiidetakse puutumata ja vaheldusrikast metsa.

Lahkudes soovitakse edu ja jõudu, olla edasi mitmepiiri "Valvur". Nõnda aastast – aastasse, kuni 2000. aasta novembrini.

Naaberkinnistu uusomanik alustab metsalõikusega, kaasaegsete raskete metsamasinatega. Ööd ja päevad, läbi suurte raskuste eesmärgi poole. Pinnas on pehme, väljaveo tee pime, mõned koormad on jõudnud laoplatssini, mis on muutunud poolloodusliku heinamaa ca. 2 km ulatuses porimükkaks ning rahvuspargi piirisihth on põhjatu porikraav.

Väljavedu kulgeb sealt, kus vähegi võimalik sõita - masinad on ju võimsad.

Rahvuspargi piir pandi lühikese ajaga paika - isegi ööpimeduses on tuntav. Juhuslikud külalised, enne kui tervitavad, küsivad imestusega: " Peremees, ega sa aru ei ole kaotanud, sellise ilmaga teed metsatööd!"

Vestlen külalistega pikalt, kuid ei räägi enam piiridest, need on juba paigas, ei räägi metsast, lindudest ja loomadest, vaid mõtlematust inimtegevusest.

Külalised lahkuvad mures, mõttes loosung - siin tegutses inimene...november 2000.

Hea seegi, et Karula Rahvuspargi osa jäi metsast alles. Väide, et Eestimaa metsad ja looduskeskkond on "rahvuslik väärtus" on tegelikkuses otsast otsani vale. Kes parandab need loodusesse tekitatud haavad?

Sellest ajahetkest on selles metsaosas piiridega asjad selged.

On jõulukuu 2000, metsatööd jätkuvad.

Jüri Drenkhan

Ränna talu peremees

GIIDIKOOLITUS KARULA RAHVUSPARGIS

25. - 26. novembril toimus Karula Rahvuspargis giidikoolitus. See on traditsiooniline ettevõtmine, mõeldud eelkõige kohalikele elanikkonnale, kes on huvitatud turismi arengust meie piirkonnas, tegutsevatele giididele kui ka võimalikele tulevastele reisijuhtidele.

Kuna Võrumaa turismitooted tuginevad peamiselt piirkonna loodus- ja kultuuriväärtustele, siis oma arengueelduste paremaks ärakasutamiseks on turismiga tegelejatel tähtis neid tunda ja osata tutvustada.

Kaks tihedat tööpäeva sisaldasid erinevaid loenguid.

Sellest, kuidas on arenenud Karula kihelkond juba alates kiviajast, andis põhjaliku ülevaate Vaino Kenk Võrumaa Muuseumist.

Kiviajast pärinevaid asulakohti meie kandist küll leitud pole, see aga ei tähenda, et siin ei elatud. Nooremal rauaajal kuulusid Karula alad Ugandi maakonda, teada on asulakohad Mähklis ja Vilaskil. Muistse vabadusvõitluse ajal läks peamine sõjatee läbi Karula kihelkonna, mis sai nii sakslaste kui nende lätlastest ja liivlastest kaaslaste käe läbi kõvasti kannatada. Keskajast pärinevad kihelkonnad, mõisad ja kirikud. Karulat kui kihelkonda mainiti ürikuis esmakordselt 1532.a., kirikut aga juba 14. saj. lõpul. Piirkond on olnud nii sakslaste, venelaste, poolakate kui rootslaste võimu all.

Eks lähem ajalugu on meile juba paremini teada. Kes tahavad täpsemalt tundma õppida Karula kihelkonna ajalugu, siis Vaino Kenki poolt koostatud põhjalikud materjali on kättesaadavad rahvuspargis ja Lüllemäe ning Haabsaare raamatukogudes.

Karula maastike vaieldamatult parim tundja Arvo Järvet TÜ Geograafiainstituudist rääkis Karula kõrgustikust ja rahvuspargi maastikulistest väärtustest. Sisutihedale loengule järgnes ekskursioon kohalike maastike omapära paremaks tajumiseks.

Karula Rahvuspargi suurimaks väärtuseks on liigestatud reljeefiga vaheldusrikas maastik. Vaheldusrikkuse olulisemaks tunnusjooneks on reljeefi ja kõlvikute, eelkõige põllumajandusliku

maa kui lageda ala ja metsa ning soo vaheldumine, rahvuspargi aladel asuvad ka 38 järve. Visuaalseks nautimiseks on kuplistik kui avatud ala. Tähtsaks tuleb pidada poolloodusliku maastiku säilitamist inimtegevuse käigus - kuplistikud ei taha metsarikkust, vaid vaheldust! Tõsiseks probleemiks on põllumajanduse hääbumisest tulenev metsa (võsa) pealekasv.

Üks Võrumaa giiditöö eestvedajaid Võrumaa Muuseumi direktress Siiri Toomik rääkis giiditöö omapärasest ja ringsõitude korraldamisest. Missugune inimene sobib giidiks? Giid peaks olema universaalsete omadustega: mitmekülgne, arenemisvõimeline, laia silmaringiga, empaatiline ja end kehtestav.

Ja ega piisa üksnes kohaliku piirkonna tundmisest, vaid tuleb osata turistidele tutvustada vähemalt kodumaakonda. Võrumaast parema ülevaate andmiseks on turistide jaoks Reisivõrud-marsruudid, mis hõlmavad erinevaid reisisihte ja huviväärsusi maakonnas.

Lisaks rikkalikule aja- ja kultuuriloole pakub huvi kohalik folklooripärand. Sellest rääkis TÜ etnograafiatudeng Kärg Kama. Siinkandi paljudel üksikobjektidel on "oma lugu", on varanduse matmispaiku, kirikuasemeid ja tähenduslikke looduse üksikobjekte. Üles on tähendatud nii originaalseid kui üldlevinud muistendeid ja pajatusi ning eks neid levib praegugi kohaliku rahva seas.

Kersti Kõosaar Võru Maavalitsusest rääkis suhtlemisostudest giiditöös ja toredaks vahelduseks olid koos tehtud suhtlemisharjutused.

Heameel oli näha, et piirkonnas on palju inimesi, kes huvituvad giiditööst. Eriti tahaks ära märkida Elmar Susi ja Jüri Drenkhanit, kes oma põnevate pajatustega aitasid kursuse edukale kulgemisele palju kaasa.

Giiditöös on tähtsad mitmekülgsed teadmised ja see töö on järjepidev enesetäiendamine. Jõudu meie praegustele ja tulevastele giididele!

Ena Drenkhan

MAATURISMIALASEST KOOSTÖÖST KARULAS

Tegelikult on asja nimi, millest mul paluti kirjutada "Maaturismialase koostöö arendusprojekt Karula Rahvuspargis". Projekti I ja II etapp on tänaseks juba toimunud. See juhtus 4. - 5. detsembril aastal 2000 p. Kr. Karula Rahvuspargi külastuskeskuses.

Nüüd võib-olla sellest, mismoodi mina selle projekti sisse sattusin. Asi sai alguse juba tublisti enam kui kolmkümmend aastat tagasi. Kuskil 1962. a. paiku sattus minu kätte Uno Alenderi ning Eesti matkamise ja orienteerumise isa Aleks Kaskneeme 1957. a. ilmunud raamatuke "JALGSI JA RATASTEL TALLINNA LÄHISTEL.

12 puhkepäevamatka kirjeldust." Võisin sel ajal olla parajas karjapoisikese eas.

Peale selle raamatu esimese leheküljeläbilugemist olin "kadunud hing". ja ma kohe ei saa teisiti, kui pean ka selle esimese lehekülje siia kirja panema.

MIS SEE ON ?

Mis see on - oma puhkeaja veetmine hästi, targasti, otstarbekalt, tervislikult ja lõbusalt? Teate mis see on? see on matkamine.

Olete tehases töötaja või kontoriametnik asutuses, õpilane või tegelete põllumajandusega. Teie teekond kulgeb iga päev sama rada. Samad tänavad või samad tanumad, hooned, trammi- või bussisõidud, väheste erinevustega menüü kodus või sööklas. Sageli ka päev päeva kõrval suhtlemine samade inimestega. Nii võite lõpuks tõtsiks jääda ja tuimaks muutuda.

Aga vastukaaluks on - puhkepäeval või puhkeajal - matkamine. Metsad, mäed, ojad, tihnikud oma kordumatutes vormides. Hoopis uued probleemid, mida teil varem lahendada pole tulnud: kuidas saada siit üle ja sealt mööda? Kus ja kuidas ööbida? Kas telgis küünis või oma kätega ehitatud lehtonnis? Kuidas kukub välja omavalmistatud toit? Jah sellist hõrku maitset, mida annab toidule lõkkesuits, ei taba te kuskil mujal matkateedel. Kõigele sellele lisaks hilis- õhtune lõkketuli. Magus rammestus lihaste, jutlemised, laulud. Värisevad puude varjud. Milline närvide kosutus! Ja päeval - uued tutvused uute inimestega, uued tööd ja tegevused. Kogu maailm ja inimene selle sees - paistab teile sootuks uues teises valguses kui seni. Te õpite tundma midagi hoopis muud kui varem. Teie silmaring avardub.

Üks vana, elupõline matkaharrastaja ütles: "Aasta, see on viiskümmend nädalat matkamise ootust ja kaks nädalat matkamist."

Võib-olla teie, selle raamatu avaja, ei taju veel sama ootust, aga kui te ainsa korra olete "maigu suhu saanud," siis mõistate, kui õige on selle kogemustega matkaja ütlus. Kaks nädalat aastas matkateedel, kui mitte korraga, siis seitse, kaheksa nädalalõppu - ja te muutute teiseks. Hoopis teiseks. Reipaks ja värskesks.

Ainult Aleks Klasneem oskas nii kirjutada.

Selle tõestuseks julgen siinkohal tuua veel paar tsitaati Aleks Kaskneeme poolt kirjapandust.

JULGE ALUSTADA

Tark vanasõna lausub: "Iga algus on raske." Küllap sobib see ütlus ka matkamise kohta. Niisiis- enne kui asute kahenädalasele matkateele, jalgsi, jalgrattaga või paadiga, tehke läbi eelkool- iga lühi matkadega. Mõne arvates see lühike polegi nii väga lühike: 20 kuni 40 kilomeetrit puhkepäeval ja eelneva päeva õhtul - annab käia. Ja ehk mõnigi teist kardab neid kilomeetreid! Ärge kartke, neli kilomeetrit tunnis pole mingi kunst. Laupäeval neli tundi, järgneval päeval aga kolm tundi hommikupoolel ning kolm pärast lõunapuhkust kindla sihiga jalgu liigutada ei tee liiga. Kokku aga ongi 40 km matkatud. Lihtne, eks?

Oma kutsetöös liigub nii mõnigi seitse tundi seitse tundi järjest ega märkagi, et see teeb kokku oma poolsada kilomeetrit. Siiski, ärge unustage nõu pidada arstiga, enne kui matkatsükli alustate.

Kõige lihtsam on organiseerida jalgsimatka, sest see ei nõua erilisi abivahendeid. ja mis peasi, jalgsi käia oskab igatüks juba teisest eluaastast peale.

Kui teete matkal esimesi samme, siis toimige nii - alustage laupäeval. Järgmise nädalavahetusel võite minna rännakule juba reedel. Siis saate juba matkamõnusi juba rohkem tunda. Ka esialgne kartus, et te ei jõua seljakottiga käies kaaslastele järele, on nüüd kadunud. nii jõuategi selleni, et pakite juba neljapäeval seljakotti ning reedel pärast tööd ei tõtta koju, vaid vabasse loodusse. Olete loojuva päikese ja lõkketule valgel telginööre pingutanud, õlalihestes surinat tundnud...see kõik meelitab varakult teele seadma.

Algul olge muidugi ettevaatlikud, koostage matkaplaan mõõdukalt. Esimesi retki ärge kilomeetrite poolest pikaks venitage. Olgu alguses

vaatamisväärs`usi rohkem, käimist vähem. Jätke need marsruudid, kus ühest vaatamist väärivast kohast teise jõudmiseks tuleb terve söömavahe või enamgi käia, edaspidiseks. Küll jõuate! ("Matkatarkuste taskuraamat". Tallinn 1978)

Ja nüüd peast "Orienteeruja käsiraamatust":

Orienteeruja! Sina tead, mis on ausa väsimuse rõõm. Rõõm, mida tuntakse saunalaval oma ja kaaslaste võistlustulemuste arutamisel. Läbi aasta võid sa nautida seda, mida meile pakub meie nii karm aga ometi kordumatu loodus.

Ma ei ole kunagi kohtunud Aleks Kaskneemega. Aga mul on olnud palju õnne - ma olen saanud kogeda just seda, millest Aleks kirjutas ja mida tegelikult ei saagi päris sõnades edasi anda. Matka - ja orienteerumisnaudingut ei saa seletada, seda peab ise tundma.

Kas see on nüüd väga imelik, et minust sai suur matka - ja orienteerumissõber?

Kas see on nüüd väga imelik, et ma palusin väga tõsiseltvõetaval matkasellil Ehal mulle naiseks tulla?

Kas see on nüüd väga imelik, et me 1978. a. panime Ehaga oma kolid kokku ja tulime

Karulasse elama, kus Eesti parimad matkamise ja orienteerumise maad.

Kas see on nüüd väga imelik, et osalesin Karula Rahvusparkis toimunud koolitusseminaril?

Võib jääda mulje, et ma räägin kogu aeg mitte aiast, aga aiaaugust. Päril see ei ole. Mingiks augutäiteks oli algselt võib-olla mõeldud see "Maaturismialane koostöö arendusprojekt ". Aga tänu sellele projektile oli minul, Valga maakonnas, Karula vallas elaval inimesel, võimalik tutvavaks saada Võru maakonnas, samuti Karula kuplite peal ja vahel elavate toredate inimestega. Ma loodan väga, et see koostöö projekt, mis algas 4. dets. 2000, ei ole ennast veel ammendanud, et sellele järgnevad III, IV jne. etapid. Igatahes meie elav legend - Kaika Laine - jättis 13. detsembri õhtul meie kõigiga kättpidi " Nägemiseni".

Kallid kooliõed ja - vennad ja kõik need inimesed, kes soovivad, et meil siin Karulas ikka hästi läheks!

Rahulikke Jõule!

Uusi töid ja tegusid uutel aastatel!

Toivo Kotov Silla talus, Lüllemäe külas, Karula vallas 18. detsember aastal 2000

JUTUPAUNIK VANARAHVA KOMBÕQ

Jõulu laupääväl tvvas olõq sisse, noid visatas lakkõ, kellel jääs lakkõ pidämä, tuu eläs kaua ja vanas.

Jõulu üüse antas egalõ eläjäle süüaq, sõss omma eläjä uuõl aastal terveq.

Jõulu üüse piat palama tulõq, sõss ei tulõ kuri maja ligi.

Põllumiis piat süüma ütesä kõrda, sõss ei lääq vili hukka.

Jõululaupäävä tuuas kikas tarrõ. Põrmandulõ pantasõ nimeliseq terä uniku ja sõss lastas kikas vallalõ, kelle unukust kikas nakkas edimädsena terri nokkma, tuu saasõ uuõl aastal mehele.

Jõulu üüses panti nimeliselt taldriku kummalõ ja sinnäq alla suul. Hummoku kaeti üle, kellel oll suul äräq sulanu, tuu kuuli uuõl aastal äräq.

Kui jõulukuusõlõ tulõva noore kasvu mano, koolõs sääl peren keski äräq.

Noorõlõ naasõlõ antas sukapaar kätte ja tuu lätt vällä, kes lätt appi sukkõ möskma, tuu olla tulõvanõ kaasa.

Kui uuõ-aasta hummoku tulõ edimädsenä naanõ vasta, sõss om pallo pahandust ja halva. Kui tulõ miis vasta, sõss om õnne ja rahulikku ello.

Jutustanud **Laine Roht**, sündinud 1927.a.